Rinau proti Litvě, rozsudek ze dne 14. 5. 2020

Stěžovatel: Rinau

Žalovaný stát: Litva

Číslo stížnosti: 10926/09

Datum: 14.05.2020

Článek Úmluvy: čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: Haagské řízení o mezinárodních únosech dětí, mezinárodní únosy dětí, respektování rodinného života

Český právní řád: čl. 32 Listiny základní práv a svobod

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 4/2020
Rinau proti Litvě, rozsudek ze dne 14. 5. 2020

Autorský komentář:

Aktéři předkládaného rozhodnutí jsou v obecném právním povědomí známí díky rozhodnutí Soudního dvora Evropské Unie (dále jen „SDEU“) ve věci C-195/08 PPU Ingou Rinau, kde se SDEU zejména vyjádřil k významu osvědčení podle čl. 42 nařízení č. 2201/2003 (tzv. nařízení Brusel II bis). V předkládané věci se tytéž okolnosti posuzují z hlediska dopadu jednání odpovědných orgánů států do práva na rodinný život opuštěného otce a jeho dcery. Rozhodnutí připomíná základní zásady návratového řízení vyjádřené již v rozhodnutí X. proti Lotyšsku ([VS], č. 27853/09, 26. 11. 2013), zejména, že návratové řízení neslouží k věcnému rozhodování o rodičovské odpovědnosti (tedy v péči kterého z rodičů má dítě být) a že výjimky z bezodkladného navrácení dítěte je třeba vykládat restriktivně. Přínos uvedeného rozhodnutí je především v tom, že názorně dokladuje, jak zhoubný dopad může mít státem praktikovaný populismus na konkrétní rodinu, a především dítě samotné. Viníky byli představitelé moci zákonodárné i výkonné (bohužel i předseda Nejvyššího soudu Litvy), kteří v rozporu s mezinárodním právem a soudními rozhodnutími vlastního státu živili naděje únoskyně na její úspěch v návratovém řízení. Návratové řízení je jedním z nejvíce emočně vyhrocených řízení, které si v oblasti soudního rozhodování o nezletilých dětech lze představit. Přispívá k tomu mezinárodní rozměr věci a snadno mediálně zneužitelný přístup, kde dobrým je ten, kdo k sobě přirozeně patří (únosce a dítě) a zlým ten, kdo se snaží projednat otázku svých rodičovských práv v zemi, kde dítě původně žilo (opuštěný rodič cizinec). Tohoto pokušení se litevské orgány nevyvarovaly, což výrazně přispělo k závěru Soudu o porušení čl. 8 Úmluvy. Státní orgány by

nejen v tomto případě měly mít na paměti, že aplikace práva soudy v oblasti mezinárodního práva (rodinného) vychází z mezinárodních závazků, k nimž se signatářské státy prostřednictvím svých demokraticky zvolených zástupců dobrovolně zavázaly.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovateli v této věci jsou pan Rinau (první stěžovatel), německý občan, a jeho dcera Luisa (druhá stěžovatelka), která má německé i litevské občanství.

V roce 2006 bývalá manželka prvního stěžovatele, paní I. R,. odvezla během prázdnin jejich dceru do své země původu, do Litvy, ale po plánovaných dvou týdnech se s ní v rozporu s dohodou s prvním stěžovatelem nevrátila. Pan Rinau proto podal návrh na svěření dítěte do jeho výlučné péče a na nařízení navrácení dítěte do země původu. Soudy předběžným opatřením jeho návrhu vyhověly.

V roce 2007 německé soudy rozvedly manželství prvního stěžovatele a I. R. a svěřily dceru do výlučné péče pana Rinau.

V říjnu 2006 se pan Rinau obrátil na litevské soudy, aby dosáhl navrácení dítěte, odkazoval se přitom na Haagskou úmluvu a na nařízení Brusel II bis. Poté co byl jeho návrh v prvním stupni zamítnut, uspěl u odvolacího soudu. Soudní řízení se v Litvě dostalo do středu pozornosti řady médií a politiků, kteří kritizovali rozhodnutí, že má být dítě navráceno do Německa a tvrdili, že litevské orgány selhaly v ochraně matky, která byla litevskou občankou.

Matka druhé stěžovatelky se odmítla s výsledkem řízení smířit a motivována podporou (slovní i finanční) ze strany politiků i médií podala sama i prostřednictvím státního zástupce řadu opravných prostředků, aby dosáhla přezkoumání rozhodnutí o navrácení dítěte do Německa. V této době se soudní vykonavatel opakovaně pokoušel pravomocné rozhodnutí o navrácení dítěte do Německa vykonat, nicméně I. R. tajila nejprve svoje a následně dceřino místo pobytu a mařila tak výkon rozhodnutí. V říjnu 2007 uspěla se svým návrhem na obnovu řízení, na jehož základě předseda Nejvyššího soudu přerušil výkon rozhodnutí z března 2007.

V dubna 2008 položil Nejvyšší soud předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie ohledně několika ustanovení nařízení Brusel II bis. Soudní dvůr Evropské unie vydal rozhodnutí, v němž především zdůraznil, že pokud v roce 2007 německé soudy rozhodly o navrácení dítěte, pak bylo povinností litevských orgánů se tomuto rozhodnutí podřídit a vykonat jej. V srpnu 2008 na základě citovaného rozhodnutí Nejvyšší soud zamítnul návrhy na obnovu řízení podané I. R. a Nejvyšším státním zástupcem a také dovolání I. R.

V září 2008 přijel první stěžovatel do Litvy, aby se za pomoci soudního vykonavatele, orgánů péče o děti a psychologů dohodl s bývalou manželkou na předání dcery. V říjnu 2008, když rozhodnutí o navrácení dítěte nebylo stále vykonáno, pan Rinau vyzvedl svou dceru ze školky a vyrazil přes Lotyšsko zpět do Německa. V Lotyšsku na letišti byl zadržen litevskou policií, následně byl však propuštěn a byl mu umožněn návrat do Německa. Následně proti němu bylo v Litvě zahájeno trestní řízení pro únos dcery, které bylo zastaveno v roce 2009.

První stěžovatel a druhá stěžovatelka žijí společně v Německu, kam se přestěhovala také I. R., která s dcerou udržuje pravidelný kontakt.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

151. Stěžovatelé namítali, že došlo k porušení jejich práva na respektování rodinného života podle čl.

8 Úmluvy z důvodu, jakým způsobem probíhalo v Litvě řízení o navrácení druhé stěžovatelky z Litvy. Stěžovatelé také tvrdili, že rozhodovací proces v Litvě byl zpolitizovaný, což ještě zhoršilo jejich situaci a bylo v rozporu s čl. 6 Úmluvy.

152. Soud, který je jediný oprávněn právně hodnotit skutkové okolnosti (viz Radomilja and Others v. Croatia [GC], nos. 37685/10 and 22768/12, 20. 3. 2018, § 114), maje na paměti svou dosavadní judikaturu v této oblasti (viz například Sylvester v. Austria, nos. 36812/97 and 40104/98, 24. 4. 2003, § 77; Karadžić v. Croatia, no. 35030/04, 15. 12. 2005, § 67; Gobec v. Slovenia, no. 7233/04, 3. 10. 2013, § 105; and Adžić v. Croatia, no. 22643/14, 12. 3. 2015, § 68), má za to, že je třeba námitky stěžovatelů vznesené pod čl. 6 odst. 1 Úmluvy podřadit pod jejich hlavní námitku pod čl. 8. Případ tedy bude posuzován jako celek pod posledně citovaným článkem, podle kterého:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných."

A. Přijatelnost

(…)

2. Posouzení Soudem

160. Soud připomíná, že státy jsou povinny zodpovídat se za své činy před mezinárodními orgány, pokud dosud neměly možnost věc projednat v rámci vlastního právního systému. Ti, kdo se domáhají přezkumu před Soudem, pokud jde o stížnosti podané proti státům, jsou proto povinni nejprve využít veškerých prostředků nápravy, které jsou dostupné podle národního právního řádu. Povinnost vyčerpat domácí prostředky nápravy tedy zavazuje stěžovatele, aby využili takové prostředky nápravy, které jsou dostupné a efektivní, pokud jde o jejich námitky podle Úmluvy. Existence prostředku nápravy musí existovat nejen teoreticky, ale i v praxi, pokud tomu tak není, pak postrádají potřebnou dostupnost a efektivitu (viz Vučković a ostatní proti Srbsku (předběžná otázka) [VS], č. 17153/11 a 29 dalších, 25. 3. 2014, § 70 a 71; a Tavares de Almeida Fernandes a Almeida Fernandes proti Portugalsku, č. 31566/13, 17. 1. 2017, § 35 a 36, a tam citovaná judikatura).

161. V poměrech projednávané věci Soud nejprve uvádí, že to byl I. R., kdo se odvolal proti jednání soudního vykonavatele, když se pokusil vykonat rozhodnutí odvolacího soudu, podle nějž měla být druhá stěžovatelka navrácena do péče prvního stěžovatele (viz § 31-32 výše). Soud nepovažuje za nerozumný argument prvního stěžovatele, že pokud soudní vykonavatel přijal několik opatření k nalezení druhé stěžovatelky, a jednal tak v jeho prospěch (viz § 28-30 výše), nebyl první stěžovatel povinen zahajovat proti němu jakékoliv soudní řízení. To je podpořeno také tvrzením samotné vlády, že úkony soudního vykonavatele byly bezvadné a že většina jeho rozhodnutí byla ve prospěch prvního stěžovatele, spíše než ve prospěch I. R. (viz § 153 výše a § 179 níže; viz též § 214 níže).

162. Pokud jde o druhý aspekt námitky vlády, Soud zdůrazňuje – a bylo to uznáno i samotnou vládou – že v době, kdy Okresní soud v Oranienburgu vydal rozsudek ze dne 20. 6. 2007 – který navíc nenabyl právní moci, protože proti němu I. R. podala odvolání – běželo vykonávací řízení podle Haagské úmluvy a podle rozhodnutí odvolacího soudu ze dne 15. 3. 2007, které inicioval první stěžovatel. Za těchto okolností Soud neshledává, že by měl stěžovatel také povinnost upozornit litevského soudního vykonavatele na mezitímní rozhodnutí Okresního soudu v Oranienburgu ze dne 20. 6. 2007, které navíc nenabylo právní moci až do 20. 2. 2008. V poměrech projednávané věci Soud také sdílí pochyby stěžovatele, zda by soudní výkon rozhodnutí podle čl. 42 nařízení (ES) č.

2201/2003 mělo větší šanci na úspěch než výkon nařízený podle Haagské úmluvy a rozhodnutí odvolacího soudu ze dne 15. 3. 2007. O čemž svědčí i skutečnost, že obě vykonávací řízení byla přerušena předsedou Nejvyššího soudu nebo Nejvyšším soudem (viz § 73, 79 a 94 výše).

Nadto, jak vláda sama připustila a jak vyplývá z rozhodnutí odvolacího soudu, který opakovaně odmítl přezkoumat návrhy I. R. na přerušení řízení o navrácení druhé stěžovatelky (viz § 93 výše), tato dvě rozhodnutí, konkrétně rozhodnutí Litevského odvolacího soudu ze dne 15. 3. 2007 a Okresního soudu v Oranienburgu ze dne 20. 6. 2017, se překrývají a byla předmětem téhož vykonávacího řízení. V tomto kontextu Soud dále vyzdvihuje, že v září 2007, když odvolací soud rozhodoval, zda přezkoumat návrh I. R., aby nebylo uznáno potvrzení vydané Okresním soudem v Oranienburgu, byl první stěžovatel v Litvě, kde kontaktoval soudního vykonavatele, který se chystal vykonat rozhodnutí odvolacího soudu z 15. 3. 2007 (viz § 26-31 výše; srov. a contrario Manic proti Litvě, č. 46600/11, 13. 1. 2015, § 109 a 110).

163. Z toho plyne, že námitka vlády, že pokud první stěžovatel nepodal odvolání proti úkonům soudního vykonavatele nebo pokud nepodal dodatečný návrh na výkon rozhodnutí Okresního soudu v Oranienburgu ze dne 20. 6. 2007, pak nevyčerpal veškeré dostupné prostředky nápravy, musí být odmítnuta.

164. Soud má dále za to, že přijatelnost námitky stěžovatelů, že rozhodovací proces v jejich věci byl zpolitizovaný, je přímo spojena s meritem jejich námitek pod čl. 8 Úmluvy. Tyto námitky proto projedná společně.

165. Soud nakonec shledává, že námitky stěžovatelů nejsou zjevně neopodstatněné ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. A dále uvádí, že nejsou nepřijatelné ani z žádného jiného důvodu. Musí tedy být prohlášeny za přijatelné.

B. Ve věci samé

2. Posouzení soudem

185. Základní principy ohledně vztahu mezi Úmluvou a Haagskou úmluvou, rozsah přezkumu stížností týkajících se mezinárodních únosů Soudem, nejlepší zájem dítěte a procesní závazky států byly vyloženy v rozsudku velkého senátu ve věci X. proti Lotyšsku ([VS], č. 27853/09, 26. 11. 2013, § 93-102 a 107) a v řadě dalších rozsudků týkajících se řízení o navrácení dítěte podle Haagské úmluvy (viz mimo jiné Vilenchik proti Ukrajině, č. 21267/14, 3. 10. 2017, § 43, a tam citovaná judikatura). Soud v minulosti zejména uvedl, že Úmluva nemůže být vykládána osamoceně, ale naopak musí být vykládána v souladu s obecnými principy mezinárodního práva. Musí být přihlédnuto, jak plyne z čl. 31 odst. 3 písm. c) Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969, k „jakýmkoliv relevantním pravidlům mezinárodního práva, která se aplikují na vztah mezi danými stranami“ a zejména k těm pravidlům, která upravují ochranu lidských práv (viz Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku [VS], č. 41615/07, 6. 7. 2010, § 131, a tam citovaná judikatura; k základním lidským právům a k zásadě vzájemné důvěry v rámci EU, viz Avotinš v. Latvia [VS], č. 17502/07, 23. 5. 2016, § 46-49).

186. V projednávané věci nedošlo k zásahu do práva stěžovatelů na respektování jejich rodinného života jednáním nebo opomenutím státu, ale spíše jednáním bývalé ženy prvního stěžovatele a matky druhé stěžovatelky, tedy jednání soukromé osoby, která zadržovala druhou stěžovatelku v Litvě (viz K. J. proti Polsku, č. 30813/14, 1. 3. 2016, § 52).

187. V důsledku takového zásahu však vznikl státu pozitivní závazek zajistit, aby byl respektován rodinný život stěžovatelů, který zahrnuje, je-li to namístě, také přijetí opatření podle Haagské úmluvy za účelem bezodkladného sloučení stěžovatelů (viz Adžić, § 92, a v pozdější věci Vilenchik, § 45, oba

citovány výše).

188. Hranice mezi pozitivními a negativními závazky státu podle čl. 8 není jasně vymezena; aplikovatelné principy jsou každopádně obdobné. V obou případech musí být přihlédnuto ke spravedlivé rovnováze mezi relevantními proti sobě stojícími zájmy (viz Von Hannover proti Německu (č. 2) [VS], č. 40660/08 a 60641/08, 7. 2. 2012, § 99). Při rozhodování o dětech musí být vždy předním hlediskem jejich nejlepší zájem (viz Neulinger a Shuruk, citováno výše, § 135).

189. Pokud jde o řízení podle Haagské úmluvy, Soud zdůrazňuje, že čl. 8 Úmluvy vyžaduje, aby národní soudy provedly pečlivou analýzu projednávané věci a přijaly rozhodnutí obsahující konkrétní a dostatečně podrobné zdůvodnění beroucí v potaz okolnosti případu. To umožňuje Soudu, jehož úkolem není stavět se do role národního soudu, provádět evropský dohled, který mu přísluší (viz obdobně X proti Lotyšsku, citováno výše, § 107). Soud dále v minulosti shledal, že pokud soudy států, které jsou jak smluvními stranami Úmluvy, tak i členskými státy Evropské unie, mají povinnost aplikovat mechanismus vzájemného uznání zakotvený v právu EU, musí být tento princip uplatněn, nelze-li ochranu práv zaručených Úmluvou považovat za zjevně nedostatečnou. Nicméně, je-li vznesena závažná a odůvodněná námitka, že ochrana práv zaručených Úmluvou je zjevně nedostatečná a taková situace nemůže být napravena podle práva EU, nemohou se tyto státy zbavit povinnosti přezkoumat stížnost pouze s odkazem na aplikaci práva EU (viz Avotinš, citováno výše, § 116).

(a) Jednání národních soudů před 15. 3. 2007

190. Soud shledává, že posouzení nejlepšího zájmu dítěte provedené litevskými soudy bylo alespoň na začátku řízení iniciovaného prvním stěžovatelem podle Haagské úmluvy zaměřeno na posouzení otázky, zda návrat dítěte do Německa do péče jeho otce a jeho oddělení od matky naruší pocit bezpečí dítěte a bude mít dopad na jeho emoční stav.

191. Zaprvé, tyto otázky byly položeny znalcům ze Státního orgánu pro práva dětí a osvojení, a to s cílem získat závěry, které následně sloužily jako podklad pro posouzení litevských soudů, zda se aplikuje výjimka podle čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy (viz § 15 a 154 výše). Tito znalci uvedli, že návrat druhé stěžovatelky do Německa by ji neuvrhl do neakceptovatelné situace za předpokladu, že její zájmy budou po návratu do Německa ochráněny, a dále vyzdvihli, že chybí jakýkoliv důkaz o tom, že by první stěžovatel nebyl schopen péče o svou dceru (viz § 15 výše). V tomto kontextu Soud také připomíná svůj postoj, že výjimky z povinnosti navrátit dítě podle Haagské úmluvy musí být vykládány úzce. Z toho plyne, že újma, na niž je odkazováno čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy, nemůže plynout ze samotné skutečnosti, že dítě bude odděleno od rodiče, který je zodpovědný za jeho nezákonné přemístění nebo zadržování. Toto oddělení, jakkoliv může být pro dítě náročné, nesplňuje automaticky podmínky testu vážného nebezpečí. Jak Soud uzavřel ve věci X proti Lotyšsku, pojem „vážné nebezpečí“ nemůže být ve světle čl. 8 Úmluvy vykládán jako zahrnující veškeré nepříjemnosti, které se vážou k samotné skutečnosti návratu: výjimka stanovená čl. 13 písm. b) zahrnuje pouze ty situace, které jdou nad rámec toho, co může dítě rozumně snášet (viz X proti Lotyšsku, citováno výše, § 116; a také G. S. proti Gruzii, č. 2361/13, 21. 7. 2015, § 56, a tam citovaná judikatura).

192. Návrh prvního stěžovatele podle Haagské úmluvy byl zamítnut Krajským soudem v Klaipedě rozhodnutím, jehož odůvodnění spočívalo na třech důvodech: zaprvé, že dítě může být poškozeno oddělením od své matky, protože ta by mohla být zatčena, zadruhé, že syn I. R. měl psychické potíže a odmítal se přestěhovat zpět do Německa a zatřetí, že druhá stěžovatelka by se mohla přestěhovat do Německa teprve poté, co bude rozhodnuto o péči o ni (viz § 17 výše). Z těchto důvodů soud prvního stupně uzavřel, že existuje vysoká pravděpodobnost, že by jejím navrácením do Německa došlo k její závažné psychické újmě.

193. Soud uvádí, že rozhodnutím z 15. 3. 2007 odvolací soud odmítl argumenty nižšího soudu a uvedl, že utrpení druhé stěžovatelky by nepřesahovalo běžný stres spojený s přemístěním od jednoho rodiče k druhému do té míry, že by byla postavena do nesnesitelné situace (viz § 20 výše). Odvolací soud shledal, že zadržení dítěte mimo jeho obvyklé bydliště v Německu bylo protiprávní ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy. Soud zdůraznil, že trestní řízení proti I. R. bylo v Německu zastaveno a že není důvod pochybovat o tom, že by Německé soudy byly schopny náležitě posoudit veškeré skutkové okolnosti relevantní pro rozhodnutí o péči o dítě. Nadto odvolací soud poukázal na skutečnost, že otázky týkající se péče o dítě nesouvisí s otázkou navrácení dítěte (viz § 19 výše). Stejný závěr lze nalézt též v judikatuře Soudu, který setrvale shledává, že otázky péče a styku nelze řešit v řízení podle Haagské úmluvy (viz Maumousseau a Washington proti Francii, č. 39388/05, 6. 12. 2007, § 69; a K. J. v. Poland, citováno výše, § 70; viz též základní pravidla Zprávy Pérez-Vera citované v § 146 výše).

194. Soud poukazuje, že odvolací soud dospěl k tomuto závěru pět měsíců poté, co první stěžovatel podal návrh na navrácení své dcery (viz § 14 a 19 výše), a překročil tak šestitýdenní lhůtu stanovenou v čl. 11 odst. 2 Haagské úmluvy – ta se aplikuje na prvoinstanční i odvolací řízení (viz § 145 výše, viz též Adžić, citováno výše, § 97). Soud v minulosti shledal, že jakkoliv čl. 11 Haagské úmluvy zavazuje soudní orgány, aby jednaly rychle, nezbavuje je to povinnosti provést efektivní posouzení tvrzení stran o naplnění podmínek aplikace výjimek, v této věci zejména těch stanovených v čl. 13 písm. b) (viz X proti Lotyšsku, citováno výše, § 118).

Za těchto okolností a ve vztahu k tomuto řízení Soud akceptuje, že Krajský soud v Klaipedě a odvolací soud musely vyvážit své dvě povinnosti pod čl. 8 Úmluvy. Na jednu stranu vzhledem k naléhavosti situace způsobené tím, že dítě bylo v Litvě zadržováno nezákonně, měly pozitivní závazek vůči stěžovatelům jednat rychle (viz Vilenchik, citováno výše, § 53). Na druhou stranu měly procesní závazek vůči I. R. efektivně přezkoumat veškerá věrohodná tvrzení o tom, že navrácení druhé stěžovatelky do Německa by ji vystavilo psychické újmě, a to zejména ve světle tvrzení I. R., že by druhou stěžovatelku nemohla do Německa následovat, neboť se obávala trestního stíhání a s ohledem na nezbytnost prověřit a přezkoumat důkazy obdržené od orgánu péče o děti týkající se dopadu, které bude mít na dceru její oddělení od matky. Soud má proto za to, že tyto otázky vyžadovaly detailní a do značné míry časově náročné přezkoumání Krajským soudem v Klaipedě a odvolacím soudem, což bylo nezbytné pro dosažení rozhodnutí zohledňujícího spravedlivou rovnováhu mezi konkurujícími zájmy, maje přitom na paměti, že nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem.

Soud dále uvádí, že podle čl. 2 odst. 6 zákona o implementaci nařízení (ES) č. 2201/2003 rozhodnutí odvolacího soudu ze dne 15. 3. 2007 o navrácení dítěte podle Haagské úmluvy nebylo možné změnit na základě dovolání (viz § 134 výše). Obdobně též poukazuje, že poté, co proběhla soudní řízení, dne 13. 6. 2007 Krajský soud v Klaipedě vydal příkaz k provedení výkonu rozhodnutí, na jehož základě byl soudní vykonavatel povinen zajistit znovushledání obou stěžovatelů (viz § 26 výše).

Soud proto shledává, že rozhodovací proces před soudy, jakkoliv byl zdlouhavý podle standardů Haagské úmluvy, v popsané fázi nebyl v rozporu s čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech.

(b) Další vývoj po vydání citovaných soudních rozhodnutí

195. Stěžovatelé nicméně namítali, že I. R. – za pomoci litevských institucí – ztropila v Litvě takový „(ne)zákonný a nelidský cirkus“, že jakákoliv budoucnost druhé stěžovatelky v této zemi se stala nepředstavitelnou. V tomto kontextu stěžovatelé tvrdili, že jejich případ byl zpolitizovaný, což vedlo k neodpustitelným průtahům v rozhodování o znovushledání obou stěžovatelů, čímž bylo ohroženo samotné další trvání jejich vztahu.

196. Soud zdůrazňuje, že v projednávané věci je jeho úkolem prověřit, zda Litva naplnila své pozitivní závazky chránit právo na rodinný život podle čl. 8 Úmluvy. Podle Úmluvy je tato povinnost uložena všem národním orgánům, nikoliv pouze soudům. Proto musí Soud při přezkoumávání dodržení čl. 8 brát v úvahu veškeré důkazy nebo informace, které naznačují, dosahují-li potřebného důkazního standardu, že došlo k ovlivňování nebo vyvíjení nátlaku v průběhu rozhodování před soudy (viz § 209 níže).

Soud zvlášť přezkoumá každý z výše uvedených aspektů případu (viz § 195 výše), které ovlivnily kontext rozhodování o případu stěžovatelů.

(i) Reakce na rozhodnutí odvolacího soudu ze dne 15. 3. 2007

197. Soud považuje za nezbytné zrekapitulovat sled událostí v projednávané věci. Připomíná, že již v prosinci 2006, když před Krajským soudem v Klaipedě probíhalo soudní řízení o navrácení druhé stěžovatelky, vedoucí orgánu péče o děti v Klaipedě veřejně prohlásila, že nemůže pochopit, jak může být matka obviněna z únosu vlastního dítěte, když dítě patří k matce a že pokud by se sama ocitla v podobné situaci, také by dítě odvezla (viz § 36 výše).

198. Později, v létě roku 2007, soudní vykonavatel přijal opatření za účelem vykonání rozhodnutí odvolacího soudu ze dne 15 3. 2007 a kontaktoval I. R. s prosbou, aby projevila dobrou vůli v této záležitosti. První stěžovatel přicestoval do Litvy, aby se zúčastnil řízení. Dokud nedošlo k přerušení řízení, což nastalo dne 22. 10. 2007 (viz § 73 výše), soudní vykonavatel pokračoval s výkonem rozhodnutí. Nicméně I. R. buď nebylo možno dohledat, nebo – například v září 2007 – odmítla sdělit, kde se dítě nachází, čímž dále zhoršovala situaci obou stěžovatelů, neboť zamezila prvnímu stěžovateli v jakémkoliv kontaktu s jeho dcerou (viz § 28-31 výše; viz též bod 6.8 v § 149 výše). Matka investovala veškeré úsilí do získání veřejnosti a podpory institucí pro myšlenku, že „v Litvě jsou dítě a matka neodlučitelní a jejich vztah je posvátný“, jde o myšlenku, která podle ní nebyla dostatečně vzata soudy v potaz (viz § 58 a 61 výše).

199. Nelze přehlédnout, že tento nárůst veřejného, institucionálního a politického nátlaku, který už předtím případ stěžovatelů provázel (viz § 48 výše), dosáhl „obzvláštní naléhavosti“ (viz § 46 výše) v době, kdy mělo dojít k výkonu rozhodnutí odvolacího soudu ze dne 15. 3. 2007 a k přemístění druhé stěžovatelky do péče prvního stěžovatele. Zaprvé došlo k podpisu petice – což část litevské populace považovala za vhodný krok – na podporu „Luisy“, nehledě na závěry německých, a dokonce i litevských soudů, podle kterých bylo v nejlepším zájmu dítěte, aby se navrátilo k prvnímu stěžovateli do Německa (viz § 57 výše). Toto značné zaměření médií na případ bylo uznáno prezidentem republiky (viz § 40 výše) a členy Parlamentu (viz § 51 výše). Jak bylo zdůrazněno prvním stěžovatelem v jeho dopisu dětskému ombudsmanovi R. Š., byl první stěžovatel v litevském tisku démonizován a byly uveřejněny dopisy, které ho označovaly za „německé prase“, „nacistu“, „fašistu“ a „zločince“ a on, jeho právník a soudní vykonavatel se stali také terčem výhrůžek (viz § 53 a 54 výše).

200. Kromě obrovského zájmu o případ mezi širokou veřejností docházelo v této souvislosti k veřejným prohlášením různých politiků. Zejména členové Parlamentu tvrdili, že „stát by neměl zůstat jen pozorovatelem … když dochází k ničení lidských osudů“ (viz § 51 výše) a že „litevský občan musí být ochráněn“, že „vztah mezi matkou a dítětem“ a „vztah k rodině a rodné zemi je zásadní ctností“ (viz § 46 výše) a že nikdo by neměl být jen pozorovatelem, když „jsou naše děti odváženy do cizích zemí“ (viz § 42 výše). Soud zejména poukazuje na výroky profesionálů v oblasti péče o dítě, zaprvé jde o výrok dětského ombudsmana R. Š., který uvedl, že „od samotného počátku je úřad ombudsmana toho názoru, že dítě by mělo být s matkou“ a že „bychom měli hledat cesty a možnosti, aby [děti] zůstávaly v Litvě“ (viz § 49 výše). Podobně vedoucí orgánu péče o děti v Klaipedě, jejíž postoj k případu stěžovatelů zůstal zřejmě nezměněn, přiznala tisku, že se pokusila přesvědčit

prvního stěžovatele, aby se vzdal práva na péči, ale nepodařilo se jí to (viz § 60 výše; pokud jde o její dřívější nevhodná vyjádření, viz § 36 výše). To bylo z pohledu Soudu obzvlášť nevhodné vzhledem k zásadě, že zaměstnanci, kteří jsou zapojeni do řešení případů podle Haagské úmluvy, by měli být profesionální, objektivní a neměli by být ovlivňování nacionalismem, pohlavím ani jinými předsudky (viz bod 2.4.5 Průvodce dobré praxe podle Haagské úmluvy v § 149 výše).

201. V rozporu s tvrzením vlády není možné činy politiků považovat za pouhá vyjádření jejich názorů na veřejnosti, což by měl Soud podle názoru vlády považovat za normální, a to vzhledem k zájmu společnosti o případ (viz § 179 výše). Jejich činy měly zneklidňující podobu a lze na ně pohlížet jako na koordinovanou snahu pomoci I. R. dosáhnout ponechání dítěte v Litvě (viz též § 211 níže). Tyto činy budou blíže posouzeny Soudem níže.

(ii) Požadavky na znovuotevření řízení soudem, nátlak veřejnosti na soudního vykonavatele a pokusy změnit legislativu ve prospěch I. R.

202. Jakkoliv prezident republiky vyjádřil názor, že zasahování do jednání soudů v době, kdy probíhá řízení o navrácení druhé stěžovatelky, by bylo neústavní a v rozporu s nezávislostí soudů (viz § 40 výše), Soud shledává, že jasně vyplývá z výroků a činů litevských politiků a státních institucí, že mnoho z nich tento názor nesdílelo. Poukazuje na výroky některých členů Parlamentu, kteří otevřeně zpochybňovali zákonnost soudních rozsudků a tvrdili, že tato rozhodnutí postrádají „základní logiku“ a jsou „nelidské“ a dožadovali se, aby ministr spravedlnosti zasáhl (viz § 51 výše). Obdobně též předseda parlamentního Výboru pro lidská práva vyjádřil svou naději, že soudy budou mít „slušnost znovu otevřít případ“ (viz § 48 výše). Je také zřejmé, že tyto otázky byly diskutovány I. R. a ministrem spravedlnosti (viz § 56 výše). Dále též vyplývá, že ministr spravedlnosti podporoval pochybnosti o případu a udržoval po nějakou dobu naději I. R., protože i po jejich setkání v létě roku 2008 uvedl, že je důležité podpořit pochyby Nejvyššího soudu o tom, zda německé soudy byly příslušné rozhodovat ve věci (viz § 62 výše). Soud shledává, že takové výroky mohou být vykládány pouze jako výzva k vytvoření „umělých jurisdikčních vazeb“ za účelem legalizace nezákonné faktické situace, kterou zapříčinila I. R. (viz body 11-14 zprávy Pérez-Vera citované v § 147 výše).

203. Soud dále poukazuje na skutečnost, že dne 7. 9. 2007 šest členů Parlamentu vyvinulo nátlak na soudního vykonavatele, aby nevykonával soudní rozhodnutí, a to přestože podle litevského zákona je soudní vykonavatel nezávislý ve výkonu své funkce a měl by být vázán pouze zákonem a mezinárodními smlouvami (viz § 39 a 141 výše). Později toho měsíce 41 členů Parlamentu vyzvalo Ústavní soud, aby přezkoumal, zda jsou ustanovení zákona o implementaci nařízení (ES) č. 2201/2003, která neumožňují odvolat se proti právnímu posouzení věci, v rozporu s Ústavou (viz § 41 výše). Soud je si vědom toho, že členové Parlamentu vykonávali své právo, zakotvené v národním právním řádu, napadnout v rámci abstraktní kontroly norem slučitelnost litevské právní úpravy s Ústavou. Je nicméně zjevné, že návrh členů Parlamentu na tento ústavní přezkum byl šit na míru specifické situaci druhé stěžovatelky, neboť tito členové otevřeně uvedli, že důvodem pro podání návrhu jsou vydaná „rozhodnutí německých soudů“, která vedla k tomu, že „naše litevské děti … jsou odváženy do cizích zemí“ (viz § 42 výše). Je pravda, že iniciativa členů Parlamentu nebyla úspěšná. Nicméně Ústavní soud zastavil řízení o ústavnosti uvedeného zákona s odůvodněním, že nový zákon o implementaci nařízení EU už byl přijat (viz § 43 a 134 výše).

(iii) Napadání zaměstnanců Státního orgánu pro práva dětí a osvojení

204. Soud se bude dále zabývat dalším aspektem zapojení politiků do rozhodovacího procesu o případu stěžovatelů. Jak bylo správně vládou uvedeno (viz § 180 výše), na samém počátku řízení před litevskými soudy o navrácení druhé stěžovatelky podle Haagské úmluvy, Státní orgán pro práva dětí a osvojení podal k Okresnímu soudu v Klaipedě vyjádření, že by bylo v nejlepším zájmu dítěte vrátit se do Německa. Znalci v oblasti péče o děti tento závěr podpořili na ústním jednání před Okresním

soudem v Klaipedě (viz § 15 výše) a odvolací soud dospěl k témuž závěru ve svém rozhodnutí ze dne 15. 3. 2007 (viz § 19 výše). Nicméně podle dokumentů, které má Soud k dispozici, byly tyto instituce a jejich zaměstnanci následně výrazně kritizováni politiky, kteří s nimi nikdy osobně nehovořili, a přesto je veřejně odsoudili za to, že jsou „ambivalentní", „nepatriotičtí", „postrádají základní lidskost" a jsou „tvrdohlaví", protože „neochránili litevského občana" (viz § 46 výše). K poslednímu výroku Soud dodává, že v té době měla litevské občanství pouze I. R., což umožňuje učinit závěr o tom, že podle výroků politiků měl Státní orgán pro práva dětí a osvojení chránit právě ji, bez ohledu na princip, že má převážit nejlepší zájem dítěte.

Podle Soudu takové otevřené instrukce na účet odborníků na péči o děti prokazují zřetelné přehlížení povinnosti zaměstnanců orgánu pro péči o děti být profesionální a objektivní při řešení návrhů na navrácení dítěte, a především nebýt ovlivňován nacionalismem a gendrovými předsudky (viz bod 2.4.5 Příručky dobré praxe podle Haagské úmluvy, § 149 výše). Je taktéž zřejmé, že tyto politické výroky nebyly samoúčelné, neboť politici poukazovali na to, že závěry Státního orgánu pro práva dětí a osvojení „ovlivnily rozhodnutí soudu", a že je proto zásadní, aby tyto závěry byly „spravedlivé" a přesně odrážely „sociální situaci" druhé stěžovatelky, tak jak byla vnímána těmito politiky (viz § 38 a 45 výše). Parlamentní Výbor pro lidská práva jako celek, jakož i členové Parlamentu jako jednotlivci, zašli tak daleko, že nabádali zaměstnance Státního orgán pro práva dětí a osvojení, aby si „vyprali své špinavé prádlo" (viz § 46 výše) a navrhovali, aby jejich nadřízení na Ministerstvu práce a sociálních věcí prověřili, zda jsou tito zaměstnanci vhodní pro svou práci (viz § 38 výše) a že by měli také nařídit těmto zaměstnancům, aby změnili své závěry tak, aby byli objektivní a v souladu s názory politiků (viz § 45 výše). Předseda parlamentního Výboru pro lidská práva také vyjádřil naději, že tito zaměstnanci „uposlechnou" instrukce ministerstva (viz § 48 výše). Dále též z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2008 vyplývá, že znalci byli pokáráni (viz § 106 a 107 výše).

205. Kromě skutečnosti, že takový vývoj zjevně ukazuje politický tlak na soudy a zaměstnance orgánu péče o děti, kteří jsou odpovědní za rozhodování v případě stěžovatelů, Soud má dále za to, že tato prohlášení ze strany litevských institucí a politiků jasně byť nepřímo ukazují, že zaměňují své vlastní názory na nejlepší zájem dítěte za odborný názor na nejlepší zájem dítěte a tím podrývají tento profesionální úsudek. Je tedy zřejmé, že politici si neodpustili výroky, které naznačovaly, že návrat druhé stěžovatelky do Německa a její oddělení od matky a bratra by ji postavilo do nepřijatelné pozice a dost možná též způsobilo nenávratnou újmu (viz § 38 a 45 výše), zatímco právě okamžitý návrat uneseného dítěte je prima facie v souladu s konceptem „nejlepšího zájmu dítěte (viz §146 výše; viz též bod 1.5.3 Průvodce dobrou praxí podle Haagské úmluvy, § 149 výše). V tomto kontextu Soud zejména uvádí, že nevhodný postoj vedoucího parlamentního Výboru pro lidská práva, který i přes národní i mezinárodní soudní rozhodnutí v právní moci naznačoval, že první stěžovatel by se měl přestěhovat do Litvy, protože I. R. byla „matka, které nelze nic vytknout" a druhá stěžovatelka by tak nebylo oddělena od své matky a bratra (viz § 63 výše). Soud shledává, že tato vyjádření uvedeného politika byla učiněna poté, co bylo vydáno rozhodnutí Soudního dvoru EU o předběžné otázce a také poté rozhodnutí Nejvyššího soudu, na jehož základě měla I. R. povinnost podrobit se rozhodnutí německých soudů a navrátit druhou stěžovatelku do Německa (viz § 106 a 107 výše).

(iv) Uznání litevského občanství druhé stěžovatelky a finanční podpora I. R.

206. Na základě okolností případu Soud dále uvádí, že – v kontextu již vyostřené atmosféry v Litvě a s cílem „chránit litevského občana", konkrétně „matku" (viz například § 46 výše) – někteří litevští státní úředníci a politici zvažovali také další právní prostředky, které by posílily právní vztah mezi druhou stěžovatelkou a Litvou (viz body 11-15 zprávy Pérez-Vera, citované v § 147 výše), zejména měli za to, že pravděpodobnost, že si I. R. bude moci ponechat dítě v Litvě, by se mohla zvýšit, pokud by druhá stěžovatelka byla litevskou občankou.

Soud zejména odkazuje na komentář státního zástupce, že „pokud by [druhá stěžovatelka] byla litevskou občankou, možná by bylo možné jí nějak pomoci“ a že „musíme využít veškerých možností“ (viz § 59 výše). Soud dále shledává, že členové politické frakce Parlamentu Liberální unie požadovali, aby prezident republiky přiznal druhé stěžovatelce litevské občanství cestou výjimky a „s ohledem na obzvláštní naléhavost“ (viz § 46 výše).

Soud poukazuje na skutečnost, že podle čl. 16 zákona o občanství, který byl v rozhodné době účinný, bylo možné přiznat litevské občanství výjimečně za účelem „posílení pozice a pravomoci Litvy v rámci mezinárodního společenství“ (viz § 132 výše). Okolnosti případu nepochybně ukazují, že příběh druhé stěžovatelky přitáhl mezinárodní pozornost, nicméně v poněkud jiném smyslu (viz § 81 a 100). Ať už to bylo jakkoliv, politická iniciativa zjevně nepřesvědčila prezidenta republiky, který v té době již vyjádřil svou důvěru ve schopnost soudů posoudit případ druhého stěžovatele objektivně a poukázal na to, že by bylo nezákonné, kdyby se jakkoliv účastnil na rozhodování v této věci (viz § 40 výše).

207. Předseda parlamentního Výboru pro lidská práva otevřeně připustil, že Výbor a on osobně pracovali na plánovaných změnách zákona o občanství, které měly být šity na míru situaci druhé stěžovatelky a konkrétně aby „pomohly I. R.“ (viz § 91 výše, viz též obdobně Baka proti Maďarsku [VS], č. 20261/12, 23. 6. 2016, § 149). Později Parlament změnil čl. 9 odst. 1 zákona o občanství tak, aby umožňoval osobám v situaci obdobné situaci druhé stěžovatelky – tedy dětem narozeným mimo území Litvy, jejichž jeden rodič je občanem Litvy – aby jim bylo přiznáno litevské občanství (viz § 133 výše).

Soud nemůže než poznamenat, že dva dny poté, co nabyla novela účinnosti, I. R. podala žádost, aby litevské orgány vydaly druhé stěžovatelce litevský pas a její žádosti bylo vyhověno (viz § 88 výše). Jakkoliv první stěžovatel následně podal odvolání proti tomuto rozhodnutí, v němž sice uznal, že jeho dcera má právo být litevskou občankou, zároveň ale poukazoval na skutečnost, že i přesto je nezbytné dodržovat pravidla o nabytí občanství a zejména, že podle rozhodnutí německých soudů to byl on, kdo byl oprávněn rozhodovat o otázkách dceřina občanství a že I. R. tedy neměla právo takovou žádost podat (viz § 89 výše), ve svém rozhodnutí z ledna 2009 Migrační oddělení zcela pominulo všechny jeho argumenty a jeho stížnost zamítlo (viz § 90 výše). Soud zejména uvádí, že asi o měsíc dříve vydalo totožné Migrační oddělení rozhodnutí, podle nějž je pro podání žádosti o občanství nezbytný souhlas obou rodičů (viz § 87 výše).

Konečně Soud uvádí, že stěžovatel nestvrdil, že by se proti uvedenému rozhodnutí Migračního oddělení z ledna 2009 odvolal. Soud však bere v potaz argument stěžovatele, že nebyl proti tomu, aby jeho dcera nabyla také litevské občanství (viz § 89 výše) a že navíc stěžovatelova námitka předložená Soudu týkající se řízení o občanství v Litvě byla jen jednou z řady okolností případu navrácení jeho dcery, ke kterému fakticky došlo dne 20. 10. 2008 (viz § 112 výše).

Soud také poukazuje na skutečnost, že první stěžovatel neměl aktivní legitimace k podání stížnosti proti postupům v Litvě, jako například proti novelizaci zákona o občanství, o níž Soud již uzavřel, že byla přizpůsobena specifické situaci I. R. a druhé stěžovatelky. Soud proto odmítá argument vlády o nevyčerpání národních prostředků nápravy, pokud jde o tento konkrétní aspekt zpolitizování případu.

208. Soud se nakonec bude zabývat argumentem stěžovatelů, že během řízení o návratu druhé stěžovatelky I. R. dostala podporu a záruky od ministra spravedlnosti, které sloužily k tomu, aby ještě více zkomplikovaly situaci obou stěžovatelů. Jakkoliv vláda poukázala na skutečnost, že jak první stěžovatel, tak I. R. měli své právníky během řízení v Litvě, což podle vlády dokazuje, že měli rovné postavení, Soud s takovým posouzením nemůže zcela souhlasit. Zaprvé poukazuje na veřejná prohlášení ministra spravedlnosti o tom, že by I. R. měla být zabezpečena bezplatná právní pomoc v

maximální možné míře (viz § 52 výše). V kontextu dalších poznámek ze strany ministra spravedlnosti (viz § 62 výše) a v kontextu prohlášení dalších politiků, která Soud posuzoval výše, nemohla tato prohlášení vyvolat v prvním stěžovateli mnoho důvěry v litevský právní systém.

Soud dále považuje za nespornou skutečnost, že podpora I. R. byla zřejmá i na úrovni litevské vlády, která zašla tak daleko, že přijala rezoluci o přiznání částky I. R. k pokrytí jejích výdajů na právní zastoupení v řízení před Soudním dvorem EU (viz § 97 výše). Tato skutečnost je potvrzena také ze strany generální advokátky, která ji uvedla ve svém stanovisku (viz § 98 výše). I. R. dále uvedla, že Soudní dvůr EU byl její poslední nadějí (viz § 96 výše). Těžko lze uvěřit tvrzení vlády, že poskytnutí financí I. R. k uhrazení služeb jejího advokáta, který ji zastupoval před lucemburským soudem, bylo ve prospěch litevského právního systému, neboť podle jejich tvrzení byl výsledek řízení ve věci stěžovatelů důležitý, protože má pro Litvu precedenční závaznost do budoucna a bude třeba jej následovat v obdobných věcech (viz § 178 výše). K tomu postačí uvést, že zájmy litevské vlády byly v Lucemburku hájeny Oddělením pro evropské právo (viz § 101 výše), ať už byl její postoj jakýkoliv. S ohledem na výše uvedené nemůže Soud než uzavřít, že pokud Litva poskytla jednomu s manželů finanční podporu, jednala tak ve prospěch této strany, ignorujíc zásadu, že práva obou manželů jsou rovná (viz § 130 výše).

(v) Závěr o jednání národních orgánů a o analýze, kterou provedly

209. Soud se při posuzování důkazů řídí důkazním standardem, že tvrzení musí být prokázána „nade vši pochybnost“. Nicméně nikdy nebylo jeho cílem převzít přístup národních právních systémů, které takový standard užívají. Rolí Soudu není rozhodovat o vině v trestním řízení nebo o občanskoprávní odpovědnosti, ale o odpovědnosti smluvních stran podle Úmluvy. Specifická povaha jeho úkolu podle čl. 19 Úmluvy – zajistit, aby smluvní státy dodržovaly své závazky chránit základní práva zakotvená v Úmluvě – podmiňuje jeho postoj k otázkám dokazování. Soud přijal následující závěry, které jsou, podle jeho přesvědčení, podpořeny volným hodnocením veškerých důkazů, a to včetně těch závěrů, které plynou z okolností případu jako celku nebo z podání stran. Podle jeho ustálené judikatury může důkaz vyplynout z koexistence vícero dostatečně silných, jasných a shodných závěrů nebo z několika obdobných nevyvrácených skutkových domněnek. Je praxí Soudu, že v tomto směru umožňuje určitou flexibilitu, maje na paměti povahu substantivního práva, které je ve hře a všechny důkazní obtíže. V některých případech má pouze vláda přístup k informacím, které mohou potvrdit nebo vyvrátit tvrzení stěžovatele; přísné dodržování principu affirmanti, non neganti, incumbit probatio je tedy nemožné (viz obdobně Baka, citováno výše, § 143, a tam citovaná judikatura; a Merabishvili proti Gruzii [VS], č. 72508/13, 28. 11. 2017, § 311, a tam citovaná judikatura; v tomto kontextu viz též § 196 výše).

210. S ohledem na výše uvedené (viz § 197-208 výše) a přestože vláda poukazovala na nedostatek hmatatelných důkazů o tom, že rozhodovací proces ve věci stěžovatelů byl zpolitizovaný (viz § 179 výše), Soud nemohl dospět k jinému závěru. Podle názoru Soudu, s přihlédnutím ke sledu událostí a jejich souvislostem, a nejen k jednotlivým odděleným incidentům, existuje prima facie důkaz o tom, že politika hrála roli v případě stěžovatelů (viz obdobně Baka, citováno výše, § 148). To je podpořeno nejen tvrzeními samotné I. R. (viz § 61 a 110 výše), ale také řadou dokumentů zaslaných stěžovateli, které prokazují trvající politický útok směřovaný proti prvnímu stěžovateli za účelem jeho donucení k tomu, aby „zanechal“ (viz § 171 výše) své snahy o obnovení společného soužití s dcerou v Německu. Tyto dokumenty zahrnují nejen články z litevských médií, ale také oficiální dokumenty publikované na internetových stránkách litevské vlády a texty přijaté institucemi Evropské unie (viz § 80, 81 a § 83-86 výše).

Soud dále uvádí, že I. R. kandidovala téhož roku do Parlamentu za politickou stranu, jejíž člen – předseda parlamentního Výboru pro lidská práva – ji po celou dobu řízení o navrácení druhé stěžovatelky podporoval (viz § 50 výše). Soud dále vyzdvihuje skutečnost, že podpora pro I. R. přišla

od politiků napříč politickým spektrem v Parlamentu, jelikož členové Parlamentu příslušící k různým politických stranám vyjádřili I. R. svou podporu. S ohledem na výše uvedené a s ohledem na skutečnost, že první stěžovatel se obrátil ve věci návratu své dcery na litevské soudy i další litevské instituce, a poté co neuspěl, tak také na Evropskou komisi, Soud se domnívá, že neměl žádné další rozumné prostředky, jak chránit své právo na respektování rodinného života. Z toho plyne, že námitka vlády o nevyčerpání domácích prostředků nápravy (viz § 155 a 164 výše) musí být odmítnuta.

211. Z výše uvedených závěrů plyne, že s výjimkou prezidenta republiky (viz § 40, 111 a § 202 výše) litevské orgány – a to včetně politiků, úředníků z oblasti péče o děti a státních zástupců – selhaly ve svém úkolu zajistit spravedlivé rozhodování v případě stěžovatelů, a to ve fázi výkonu rozsudku odvolacího soudu z 15. 3. 2007, a jejich jednání může být vykládáno tak, že značí, že jim ani nezáleželo na tom, aby řízení působilo spravedlivě. Je zřejmé, že jejich snaha zaměřená na vytvoření negativní atmosféry ohledně právních kroků prvního stěžovatele a představující přímé pokusy o zasahování do řízení, je neakceptovatelná v systému založeném na vládě práva. Soud dále shledává, že takové jednání nepochybně varovalo soudce a další úředníky, že jejich počínání je pečlivě monitorováno, což je obzvlášť zneklidňující (viz obdobně Kinský proti České republice, č. 42856/06, 9. 2. 2012, § 95 a 98). Soud má dále za to, že ve snaze udělat z Litvy „stát, který je útočištěm“ (viz body 11-15 Zprávy Pérez-Vera, citované v § 147 výše), tyto orgány uvedly v omyl I. R., neboť živily její naději, a tím zhoršily její situaci, jakož i situaci obou stěžovatelů (viz § 174 výše). Na tomto místě Soud uvádí, že – jak bylo tvrzeno stěžovateli – po návratu druhé stěžovatelky do Německa se po čase s pomocí německých orgánů obnovila normální komunikace mezi dítětem a oběma rodiči (viz § 177 výše). Toto tvrzení je podpořeno závěry německých orgánů (viz § 125 výše).

212. S ohledem na výše uvedené a za aplikace důkazního standardu (viz § 196 výše) Soud uzavírá, že litevské orgány nezajistily spravedlivý rozhodovací proces v případě stěžovatelů ve fázi výkonu rozsudku odvolacího soudu ze dne 15. 3. 2007, což bylo nezbytné pro naplnění povinností státu podle čl. 8 Úmluvy (viz obdobně Yordanova a ostatní proti Bulharsku, č. 25446/06, 24. 4. 2012, § 137; a Iosub Caras proti Rumunsku, č. 7198/04, 27. 7. 2006, § 41).

(c) Celková délka řízení ve věci stěžovatelů

(i) Rozhodování civilních soudů

213. Kromě požadavku na řádné prošetření, případy řešené podle Haagské úmluvy musí být také vyřízeny neprodleně, neboť plynutí času může mít nenapravitelné důsledky na vztahy mezi dítětem a rodičem, který s ním nežije (viz Iosub Caras, citováno výše, § 38). Průtahy v řízení mohou samy o sobě vést Soud k závěru, že orgány nedostály svým pozitivním závazkům podle Úmluvy (viz například Shaw proti Maďarsku, č. 6457/09, 26. 7. 2011, § 72).

214. V projednávané věci se stěžovatel obrátil na litevské orgány s žádostí o navrácení dítěte dne 30. 10. 2006 (viz § 14 výše). Soud již výše uzavřel, že pokud jde o tu část řízení, která se odehrála před 15. 3. 2007 před Krajským soudem v Klaipedě a před odvolacím soudem, lze dobu řízení považovat za přiměřenou s ohledem na složitost otázek, které tyto dva soudy musely vyřešit (viz § 194 výše). V poměrech projednávané věci a s přihlédnutím k úkonům soudního vykonavatele, který se pokoušel vykonat rozhodnutí odvolacího soudu o návratu druhé stěžovatelky, připouští Soud, že až do chvíle, kdy mu v tom bylo zabráněno dne 22. 10. 2007 předsedou Nejvyššího soudu (který přijal rozhodnutí, jímž přerušil výkon rozhodnutí odvolacího soudu ze dne 15. 3. 2007; viz § 34 a 73 výše), soudní vykonavatel jednal ve prospěch obou stěžovatelů s potřebnou péčí (viz § 28-31 výše). Soud dále uvádí, že svou snahu o výkon rozhodnutí odvolacího soudu o navrácení druhé stěžovatelky soudní vykonavatel nevzdal ani když I. R. odmítla spolupracovat, a naopak přijal procesní opatření, která byla dostupná a vyhlásil pátrání po I. R., čímž se pokusil předejít jejímu vyhýbání se příkazu k

navrácení dítěte (viz § 29 výše; viz též bod 6.8 Průvodce dobrou praxí podle Haagské úmluvy, citovaného v § 149 výše). Stěžovatelé tedy neměli žádný důvod stěžovat si na postup soudního vykonavatele (viz § 157 výše).

215. Stěžovatelé tvrdili, že jejich sjednocení v souladu s ustanoveními Haagské úmluvy bylo následně mařeno snahami I. R., jejímuž obstruktivnímu jednání nejenže nebylo litevskými orgány zabráněno, ale naopak bylo ještě aktivně podporováno úkony Nejvyššího státního zástupce a Nejvyššího soudu, zejména pak předsedy uvedeného soudu. V tomto kontextu bere Soud na vědomí také Zprávu Pérez-Vera, která zdůraznila skutečnost, že v obdobných situacích je zásadní naděje osoby, která je odpovědná za nezákonné přemístění nebo nenavrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště, že bude rozhodnuto o svěření dítěte do její péče orgány země, do níž bylo dítě přemístěno. Často nastává situace, kdy se tato osoba, která dítě zadržuje, snaží získat soudní nebo správní rozhodnutí ve státě, do kterého se uchýlila, které by legalizovalo faktickou situaci, kterou tato osoba vytvořila (viz body 11 a 14 zprávy citované v § 147 výše). Obdobně, jak bylo uvedeno generální advokátkou, „dítě nemá žádný zájem na tom, aby bylo rodičem vláčeno z jednoho členského státu do druhého, dokud nenalezne soud, který bude nejvíce nakloněn jeho cíli“ (viz bod 88 Stanoviska generální advokátky citovaného v § 99 výše). Nicméně právě k tomu došlo v této věci.

217. V tomto kontextu Soud nemůže přehlédnout veřejné vystoupení předsedy parlamentního Výboru pro lidská práva, v němž uvedl, že Nejvyšší státní zástupce může žádat o obnovu řízení z důvodu, že vyšly najevo nové skutečnosti (viz § 48 výše). Dne 22. 10. 2007 na základě nového odvolání podaného Nejvyšším státním zástupcem – který uvedl, že řízení probíhá, neboť soudní vykonavatel a policie činí kroky k lokalizování druhé stěžovatelky a který založil svou žádost na argumentech, které Nejvyšší státní zástupce sám považoval za pouze „teoretické“ (viz § 71 a 72 výše) – předseda Nejvyššího soudu rozhodl o přerušení výkonu rozhodnutí konečného rozhodnutí odvolacího soudu (viz § 73 výše).

Maje na paměti okolnosti projednávané věci a v rozporu s názorem vlády (viz § 181 výše) má Soud za to, že není rozhodné, zda byl návrh na obnovu řízení podán přímo I. R. nebo Nejvyšším státním zástupcem jednajícím na její návrh. Podle názoru Soudu předseda Nejvyššího soudu si vyložil své pravomoci tak, že mu umožňují překonat senátní rozhodnutí Nejvyššího soudu ve stejné věci (viz § 70 a 139 výše) a využil příležitosti vytvořené podanými návrhy, aby zastavil výkon rozhodnutí odvolacího soudu a aby umožnil Nejvyššímu soudu znovu přezkoumat důkazy, které již byly hodnoceny v pravomocném a závazném rozhodnutí (viz § 19-21 výše; viz též Mitrea proti Rumunsku, č. 26105/03, 29. 7. 2008, § 29).

Jakkoliv předseda Nejvyššího soudu uvedl, že předmětem dovolacího řízení není samotný návrat dítěte, důvody, které uvedl ve svém rozhodnutí, jímž vyhověl návrhu Nejvyššího státního zástupce se týkaly přesně těch skutečností – konkrétně věku dítěte, její jazykové výbavy, jejího vztahu s matkou a bratrem a skutečnosti, že Litva je zemí, kde strávila většinu svého života – které již byly přezkoumány Krajským soudem v Klaipedě a odvolacím soudem (viz § 17, 19 a 20 výše) nebo byly ovlivněny plynutím času – v důsledku nezákonného pobytu druhé stěžovatelky v Litvě – tedy faktoru, který podle konstantní judikatury Soudu, jakož i podle dalších mezinárodních instrumentů, nemůže svědčit ve prospěch únosce (viz například Neulinger a Shuruk, citováno výše, § 199 a 140; viz též bod 1.5.3 Průvodce dobrou praxí podle Haagské úmluvy citovaného v § 149 výše). Soud připomíná postoj stěžovatelů, že předseda Nejvyššího soudu zneužil své pravomoci, aby pomohl I. R. (viz § 74 a 75 výše). V tomto kontextu Soud shledává, že v červenci 2008 si Nejvyšší soud vyžádal od orgánu péče o děti novou zprávu o situaci druhé stěžovatelky (viz § 104 výše). Nicméně šlo o okolnosti týkající se skutkových, nikoliv právních otázek, přičemž Nejvyšší soud má podle národního práva pravomoc přezkoumávat výhradně otázky právní (viz § 136-138 výše). Na to již poukázal první stěžovatel, který dále zdůraznil, že přerušení výkonu rozhodnutí o navrácení dítěte ještě zhoršilo situaci stěžovatelů, neboť vedlo k tomu, že se opět neuvidí, což byl vývoj událostí, který byl vzhledem

k nízkému věku dítěte škodlivý pro jejich vztah a postavil tak dítě do neakceptovatelné situace (viz § 74 výše). Nicméně snahy prvního stěžovatele o podání opravného prostředku proti rozhodnutí předsedy Nejvyššího soudu, v němž zdůraznil újmu, která může oběma stěžovatelům vzniknout v důsledku jejich oddělení, byly neúspěšné (viz § 74 a 75 výše).

218. Soud připomíná svůj předchozí závěr týkající se snah politiků pomoci I. R., aby si mohla ponechat druhou stěžovatelku v Litvě, a to prostřednictvím navržení novely zákona o implementaci nařízení (ES) č. 2201/2003, kterou by byl citovaný zákon změněn tak, že by umožňoval dovolání také ve věcech týkajících se navrácení dítěte (viz § 208 výše). Za těchto okolností nemůže Soud než souhlasit, že názor stěžovatelů, že pokud předseda Nejvyššího soudu využil předběžné rozhodnutí, aby zneplatnil hlavní soudní rozhodnutí (viz § 19-21 výše), využil řízení o obnově řízení jako přestrojené odvolání, aby tak obešel překážku věci pravomocně rozsouzené (a contrario Vilenchik, citováno výše, § 55), čímž zmařil výkon hlavního soudního rozhodnutí.

219. Soud shledává, že podruhé došlo k průtahům v řízení před litevskými soudy, když Nejvyšší soud rozhodl o přerušení řízení za účelem položení předběžné otázky Soudnímu dvoru EU (viz § 94 výše). Vzhledem k tomu, že neexistovaly žádné pochybnosti o pravosti potvrzení vydaného německými soudy a vzhledem k tomu, že (i před tím, než bylo potvrzení vydáno) litevské soudy již řádně posoudily tvrzení I. R. (viz § 14-24 výše, viz též Avotinš, citováno výše, § 116), jakmile byl podán návrh na zahájení řízení, měly litevské soudy povinnost jednoduše nařídit navrácení dítěte; další odkládání navrácení dítěte pouze zvyšovalo riziko způsobení újmy dítěti (jak bylo poukázáno generální advokátkou, viz § 100 výše; pro obdobný názor SDEU viz § 102 výše). Podle názoru Soudu skutečnost, že Nejvyšší soud žádal Soudní dvůr EU o urgentní projednání a ten věc projednal ve zrychleném řízení (viz § 95 a 102 výše) nikterak nezbavuje stát jeho odpovědnosti.

Jak poukázala generální advokátka a Soudní dvůr EU, ve chvíli, kdy řízení o navrácení druhé stěžovatelky probíhalo již téměř dva roky, byl následek rozhodnutí o přerušení řízení „naprosto neslučitelný se základním účelem [Haagské] úmluvy a nařízení“ (viz § 100 a 103 výše). Na základě okolností případu Soud dospěl k názoru, že rozhodnutí o přerušení řízení na základě žádostí I. R. o obnovu řízení (viz § 76, 78 a 79 výše) byly zvlášť trefně nazvány „procesními rozmary“, kterým Nejvyšší soud nezabránil navzdory své povinnosti jednat rychle (viz čl. 11 Haagské úmluvy, citovaný v § 145 výše; viz též například Maire proti Portugalsku, č. 48206/99, 26. 6. 2003, § 74; a bod 104 Zprávy Pérez-Vera citované v § 147 a viz § 148 výše).

Soud shledává, že tyto „procesní rozmary“ zabránily dosažení „základního účelu, kterým je zamezení, aby úkony rodiče, který se dopustil únosu, měly jakýkoliv praktický nebo právní následek, a to zajištěním okamžitého návratu dítěte“ a národní orgány tak zcela ignorovaly základní účel nejen Haagské úmluvy a nařízení (ES) č. 2201/2003 (viz § 24 a 40 Stanoviska generální advokátky citovaného v § 100 výše), ale také čl. 8 Úmluvy. V tomto kontextu Soud vzal dále v potaz skutečnost, že zatímco Soudnímu dvoru EU trvalo devět týdnů, aby rozhodl o předběžné otázce, Nejvyššímu soudu trvalo dalších šest týdnů, než vydal konečné rozhodnutí o žádostech I. R. a Nejvyššího státního zástupce na obnovu řízení (viz § 102 a 106 výše).

220. Aby toho nebylo málo, nesnáze obou stěžovatelů pokračovaly i po rozhodnutí Soudního dvora EU o předběžné otázce a po rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2008. Soud se obrací k dalšímu argumentu vlády, a to konkrétně k tvrzení, že 20. 10. 2008 první stěžovatel odvezl druhou stěžovatelkou „drastickým způsobem“ (viz § 112 a 183 výše). Soud nicméně shledává, že první stěžovatel, který tou dobou měl druhou stěžovatelku svěřenu do výhradní péče (viz § 92 výše), do Litvy ve skutečnosti přijel již 24. 9. 2008. Nejenže o předání jednal se soudním vykonavatelem (viz § 112 výše), ale byl také v kontaktu s orgány péče o děti a psychology a snažil se navázat komunikaci s dítětem, aby se vyhnul nutnosti vykonání soudního rozhodnutí za využití donucovacích prostředků (viz § 120, 121, 122 a 127 výše).

Jak dosvědčil první stěžovatel v trestním řízení, po jeho příjezdu do Litvy v září 2008 byl jeho kontakt s dcerou omezený nebo se odehrával za přítomnosti I. R, která se k němu chovala chladně (viz § 121 výše). Toto tvrzení bylo podpořeno vyjádřením ředitele Pedagogicko-psychologické poradny v Klaipedě, který dosvědčil, že I. R. v té době nebyla ochotna k žádnému kompromisu a byla rozhodnuta bojovat a „dotáhnout to až do konce". Ředitel dále vypověděl, že slyšel prohlášení I. R., že se chystá „ublížit sobě a [druhé stěžovatelce]" (viz § 120 výše); čehož se obával také první stěžovatel (viz § 121 výše). Vzhledem k tomu, jak byl celý případ do té doby v Litvě uchopen, Soud chápe vyjádření prvního stěžovatele, že se obával, že bude muset čekat několik let, než bude moci být se svou dcerou, pokud se nerozhodne jednat tak, jak učinil (viz § 114 výše).

Soud v tomto kontextu poukazuje na skutečnosti, které byly prokázány v trestním řízení, v němž I. R. sama přiznala, že se nechystala dítě vrátit do Německa a že byla připravena „bojovat až do konce" (viz § 123 výše). Také uvedla, že „nesložila zbraně" (viz § 119 výše), a to přesto, že datum předání dítěte bylo soudním vykonavatelem stanoveno na 20. 10. 2008 (viz § 127 výše). Soud dále poukazuje na strach prvního stěžovatele, že soudní rozhodnutí – a to ani rozhodnutí litevského Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2008 – nebyly dostatečnou zárukou, že se shledá se svou dcerou v Německu, což lze doložit mimo jiné skutečností, že předseda parlamentního Výboru pro lidská práva doporučil, že vzhledem k tomu, že I. R. byla matka, které „nelze nic vytknout", tak by se měl první stěžovatel přestěhovat do Litvy (viz § 63 a 205 výše), a to i přesto, že první stěžovatel tam byl zostuzený a démonizován (viz § 80 výše). Soud shledává, že stěžovatel jednal na základě bezprostřední pohnutky, když odvezl druhou stěžovatelku (viz § 112 a 113 výše). Soud uvádí, že jakkoliv první stěžovatel měl druhou stěžovatelku ve výhradní péči, poté co se s ní vrátil do Německa, byl pronásledován litevskou policií a I. R. (viz § 114 výše) a bylo proti němu v Litvě zahájeno trestní řízení, během něhož proti němu byly ze strany litevských orgánů použity donucovací prostředky – například evropský zatýkací rozkaz (viz § 116 výše). K tomu všemu došlo na základě názoru litevského státního zástupce, který se domníval, že odvezením druhé stěžovatelky do Německa porušil první stěžovatel práva I. R., a to přesto, že ta neměla dceru v té době ve své péči (viz § 92 výše). O měsíc později bylo rozhodnutí o zadržení prvního stěžovatele zrušeno Krajským soudem v Klaipedě (viz § 117 výše) a o rok později došlo k zastavení řízení litevským státním zástupcem, a to vzhledem k rozhodnutím německých i litevských soudů o právu stěžovatelů na sloučení, na jejichž základě uvedl, že stěžovatelovy činy nepředstavovaly trestní čin (viz § 125-129 výše). Soud nepovažuje za potřebné zaujmout postoj k činům stěžovatele dne 20. 10. 2008 a následujícímu vývoji (viz § 112 a 113 výše).

(ii) Závěrečná shledání

221. Soud má za prokázané psychologickým posudkem vypracovaným v Německu a citovaným litevským státním zástupcem, že odloučení druhé stěžovatelky od matky nezpůsobilo, kromě běžného smutku, který je následkem odloučení od rodiče, žádné dlouhodobé následky (viz § 125 výše). Jak bylo uvedeno stěžovateli v jejich observacích zaslaných Soudu, druhá stěžovatelka vede naplňující život v Německu a vzhledem ke své sebereflexi byla I. R. schopna se přestěhovat do Německa a podílet se na životě své dcery; svého syna, který již byl zletilý, nechala v Klaipedě a má s ním pravidelný kontakt (viz § 177 výše). Není namístě, aby Soud odhadoval, zda tato skutečnost sama o sobě vylučuje pravdivost argumentu vzneseného I. R. během soudního řízení v Litvě v letech 2006-2008, jak uvádí stěžovatelé. Soud přiznává určitou váhu skutečnosti, že sebereflexe I. R. by byla jen těžko možná v letech, kdy litevské orgány, jak politické, tak právní, jí projevovaly trvající podporu, a dokonce ji uváděly v omyl, pokud šlo o její šanci ponechat si druhou stěžovatelku v Litvě, a to nehledě na německá a litevská soudní rozhodnutí a litevské mezinárodní závazky (viz § 197-208 výše, viz též Avotinš, citováno výše, § 46-49).

(iii) Závěr ohledně celkové délky řízení ve věci stěžovatelů

222. Ve světle výše uvedeného Soud shledává, že doba, kterou litevským soudům trvalo přijetí

konečného rozhodnutí ve věci stěžovatelů nereflektovala naléhavost jejich situace.

(d) Obecný závěr k tvrzenému porušení článku 8

223. Výše uvedené závěry umožňují Soudu rozhodnout, že jakkoliv úvodní fáze rozhodování ve věci stěžovatelů proběhla v souladu s čl. 8 Úmluvy (viz § 194 výše), další postup litevských orgánů, včetně zásahů politické moci do probíhajícího soudního řízení, a také způsob, jakým se národní soudy a další orgány následně s případem vypořádaly, nedostály závazkům podle tohoto ustanovení.

Došlo proto k porušení čl. 8 Úmluvy ve vztahu k oběma stěžovatelům.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Rozhoduje* o spojení přezkumu námitek vlády ohledně nevyčerpání národních prostředků nápravy ve vztahu k námitce stěžovatelů, že rozhodování v jejich věci bylo zpolitizováno, a přezkumu ve věci samé, a tuto námitku odmítá;

2. *Prohlašuje* tuto stížnost za přijatelnou;

3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

(…)

(Zpracovali JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., a Mgr. Martina Grochová, Ph.D.)